

Luka
Bekić

Međunarodni
centar za podvodnu
arheologiju u Zadru

B. Petranovića 1

HR-23000 Zadar

lbekic@icua.hr

NALAZ OBJEKTA S DRVENIM PODOM IZ STARIJEG ŽELJEZNOG DOBA NA BREZJU VI KOD VARAŽDINA

Tijekom zaštitnih arheoloških istraživanja na području nalazišta Varaždin - Brezje VI kod Varaždina pronađeno je preko 150 arheoloških objekata iz raznih razdoblja. Mada većina objekata pripada eneolitičkom razdoblju, četrnaest objekata pripada starijem željeznom dobu. Posebice se izdvaja objekt SJ 14, u kojem su nađene dobro sačuvane drvene daske i utezi za tkalački stan. Može se pretpostaviti kako je riječ o objektu u kojem se nalazio tkalački stan.

Ključne riječi: Brezje, starije željezno doba, drveni pod, piramidalni utezi, pršljenovi, tkalački stan, restauriranje

Povijest istraživanja

U rano proljeće 2008. godine započelo je arheološko sondiranje nalazišta Brezje kod Varaždina, na prostoru predviđenom za tvornicu solarnih panela *Solvis*. Sondiranja su obavljena na položaju nazvanom Varaždin - Brezje VI. Brezje kod Varaždina je prostor blago uzvišenih pješćanih i šljunčanih sprudova uz rječicu Plitvicu, južno od centra grada Varaždina. Svaka od tih uzvisina koja je sadržavala neke površinske arheološke nalaze bila je imenovana zasebnim brojem. Za taj dio ovog prostranog nalazišta znalo se da sadrži arheološke nalaze, ali nije bilo poznato u kojoj mjeri.

Sondiranjem dugim, naizmjenice postavljenim rovovima, pomoglo je otkriti na kojem dijelu Brezja VI se nalaze arheološki objekti. Ubrzo su započeta i zaštitna arheološka istraživanja. Prilikom istraživanja otkriveno je preko 150 objekata iz raznih razdoblja (Bekić & Čimin 2008).¹ Većina objekata i nalaza pripada razdoblju eneolitika, lasinjskoj kulturi (Bekić & Vujević 2020). Poneki objekti mogu se pripisati mlađem željeznom dobu, rimskom dobu i novovjekovnom razdoblju. Četrnaest objekata se prema pripadajućim nalazima može pripisati starijem željeznom dobu. Među njima se izdvaja objekt u kojem su pronađeni ostaci poda od drvenih dasaka, o čemu će se više govoriti u ovom tekstu.

¹ Istraživanja je u ime Hrvatskog restauratorskog zavoda vodio Luka Bekić, a zamjenik voditelja bio je Robert Čimin.

Topografija

Blaga uzvisina Brezje VI, koja se nalazi sa zapadne strane glavne ceste koja s juga vodi prema Varaždinu, korištena je dugi niz godina kao oranica. Već prilikom prvih terenskih pregleda cijelog prostora koje se naziva Brezje, i na ovom mikropoložaju pronađeni su površinski arheološki nalazi. Sve te uzvisine na Brezju zapravo su nekadašnji pješćani sprudovi nastali meandriranjem rječice Plitvice, a možda i Drave u nekim starijim razdobljima. Na većoj dubini i nižim položajima tlo je vrlo šljunčano i natopljeno podzemnim vodama. Ovakvi položaji mogli su nekadašnjim stanovnicima biti povoljni za naseljavanje, jer je blizina vode osiguravala izvor hrane i pića, a zbog svojeg izoliranog i teško dostupnog položaja i dozu sigurnosti. Na otocima u močvarama Brezja nije bilo potrebno podizati bedeme. Tragovi bedema nisu pronađeni niti na jednom prapovijesnom naselju uz tok rječice Plitvice, južno od Varaždina.

Nepokretni nalazi

Razdoblje starijeg željeznog doba konkretnije je zastupljeno samo na položaju Brezje VI, dok su nalazi iz tog doba na ostalim položajima na Brezju samo sporadični. Na Brezju VI istraženo je sveukupno 14 objekata koji se mogu pripisati željeznom dobu. Na tlocrtu nalazišta vidljiv je veliki ukopani objekt SJ 3, vjerojatno poluzemunička kuća. SJ 143 i 145 tragovi su dva stupa, koji bi mogli imati veze s ovom kućom. Dimenzije ukopa kuće su oko 3 x 4,5 m, što iznosi oko 13 m² površine. Nekoliko jama različitih dimenzija i oblika, SJ 146, 150, 114, 117, vjerojatno su ostaci radnih ili otpadnih jama u blizini stambenog objekta. To je ujedno i najviši dio položaja, a time i najpodesniji za život. Jame SJ 9 i SJ 78 usamljene su i izdvojene od ostalih skupina. Gusta skupina jama SJ 6, 7, 137, 138 nalazi se na nešto nižem dijelu ovog položaja, te vjerojatno nije imala stambenu namjenu.

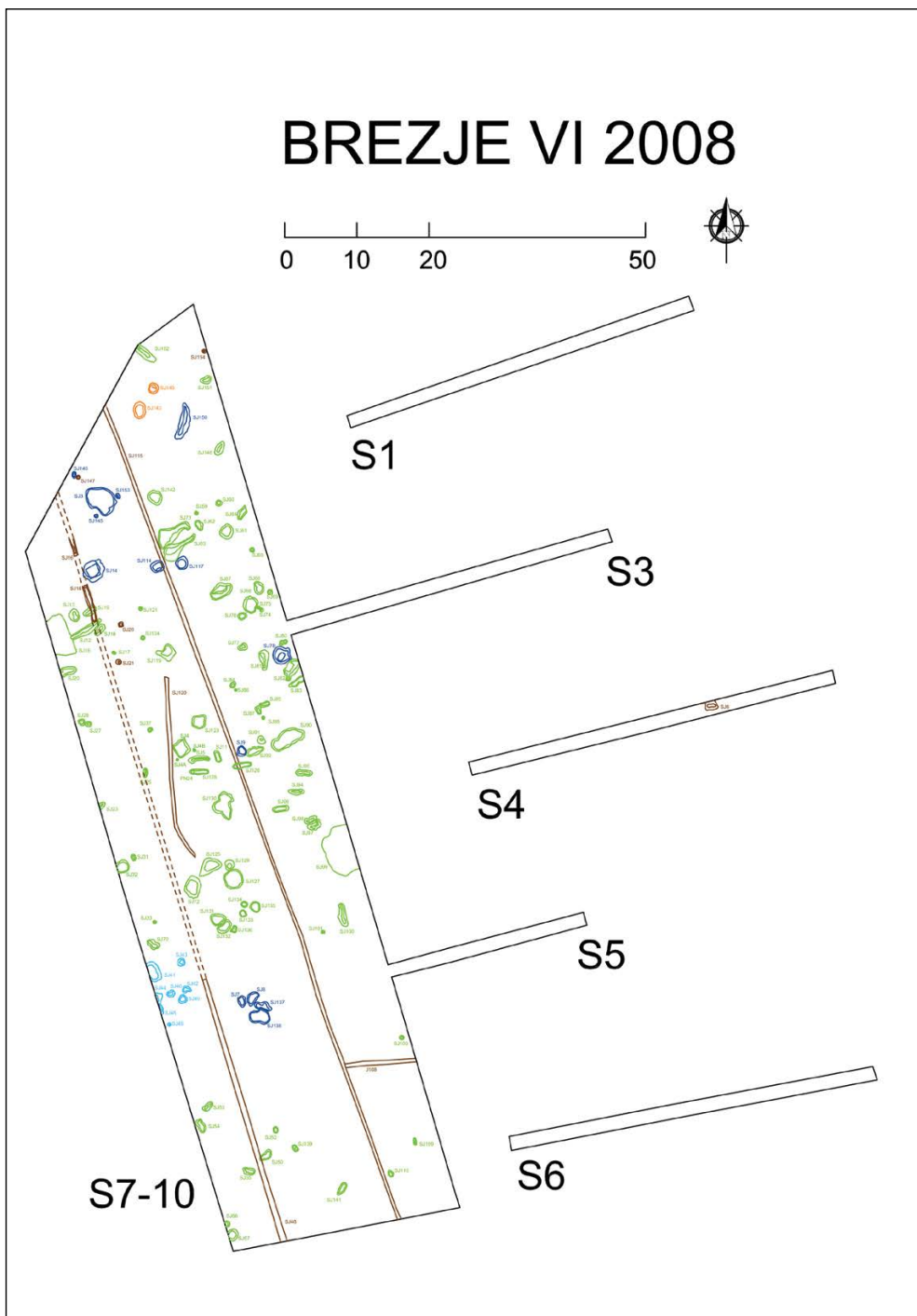
Objekt s daskama

Kružni ukop, jama SJ 14, o kojoj će se ovdje više govoriti, nalazi se desetak metara južno od ostataka vjerojatne stambene zgrade. Prilikom iskopavanja te jame, do dubine 35 cm, pronađeni su poneki ulomci keramike koji se mogu pripisati u starije željezno doba, a tu je bilo i ostataka drva u vidu crnih mrvica ugljena. Nakon iskopa te tamnosmeđe ispune došlo se do sloja žućkaste zemlje sa crno-sivim pijeskom. Kako je i u toj ispuni bilo djelića keramike iskop jame je nastavljen. Na dubini od 150 cm prvo se naišlo na jednu razbijenu, ali cjelovitu keramičku posudu te tri keramička piramidalna utega. Ovi predmeti nalazili su se na prilično dobro očuvanim drvenim daskama.

Drvene daske su se nalazile položene na dno jame, jedna do druge, čineći svojevrstni drveni pod (Sl. 2). Riječ je o četiri obostrano tesane daske, debljine od 2 do 6 cm, široke od 15 do 30 cm i dužine oko 160 cm. Ukupna površina samog drvenog poda je oko 2,5 m², mada je površina vrha jame iznad nje nešto šira, 4,5 m². Ispod dasaka nalazio se arheološki sterilan riječni pijesak i ilovača,

Slika 1. Planis nalazišta Brezje VI s istraženim objektima. Tamnoplavom bojom označeni su objekti iz starijeg željeznog doba (L. Bekić, D. Oštrek).

Fig. 1. Plan of the excavated objects at Brezje VI site. Objects from the Early Iron Age are marked in dark blue (L. Bekić, D. Oštrek)

a nešto dublje i šljunak. Zahvaljujući podzemnim vodama zbog blizine rijeke, velikoj vlazi i dubini ukopa ove jame, drvene daske sačuvale su se tisućljećima.

Uvidjevši kako je riječ o neuobičajenom nalazu, pristupilo se spašavanju ovih dasaka. Nakon obavljene osnovne dokumentacije, građevinskim strojem proširio se arheološki iskop jame, kako bi arheolozi mogli bočno pristupiti drvenim daskama. S obzirom da je drvo bilo meko i spužvasto, za fiksiranje

su upotrijebljene OSB ploče. Ispod drvenih dasaka prvo je napravljen iskop, nakon čega su daske položene na OSB ploču (Sl. 3). Umotane su u geotekstil, koji se dodatno zalio vodom, kako se daske ne bi rasušile do dolaska u konzervatorsku radionicu. Potom su daske prevezene u tadašnju radionicu Centra za podvodnu arheologiju Hrvatskog restauratorskog zavoda u Zadru gdje se pristupilo njihovoj obradi.² Daske su u najvećoj mjeri uspješno konzervirane (Sl. 4).

Sačuvane drvene daske, kao arhitektonski elementi iz prapovijesti vrlo su rijetke. Vjerojatno najpoznatiji nalaz su svakako ostaci izvanredno sačuvanog drvenog stepeništa u rudniku u poznatom nalazištu Hallstatt, koje datira u kasno brončano doba (Gruber 2011: 262–263). Kod nas takvi dobro očuvani nalazi dosad nisu bili zabilježeni. Međutim, prilikom istraživanja grobnog tumula starijeg željeznog doba u Čemernici kod Kaptola otkriveni su arhitektonski detalji vrlo srodni ovima s Brezja VI. Ondje su otkriveni ostaci drvene grobne komore koja je na podu imala drvene tesane daske (Potrebica & Rakvin 2019: 38). Daske drvenog poda u Čemernici su, na žalost, bile vrlo slabo očuvane, pa ih se ne može pobliže uspoređivati (Potrebica & Rakvin 2019: Sl. 7). Ipak, ovaj primjer zorno ukazuje kako je takav način izgradnje objekata bio uvriježen u tom kulturnom krugu u to doba.

Pokretni nalazi u SJ 14

Sveukupno je u jami SJ 14 pronađeno samo 14 ulomaka keramike, od kojih se 19 može pripisati starijem željeznom dobu, a samo jedan lasinjskoj kulturi. Drugih nalaza nije bilo. Tipološki značajniji nalazi predstavljeni su na tablama 1 i 2.

² Drvene daske su obradili restauratorica Anita Jelić i tadašnji voditelj restauratorske radionice Mladen Mustaček, uz savjete vanjskog suradnika restauratora Hrvoja Malinara. Nakon preliminarnog čišćenja i pranja, potapane su u polietilenglikolu (PEG), nakon čega su opet čišćene i konačno konsolidirane u svom prvotnom izgledu. Danas se restaurirane i konzervirane daske nalaze u Muzeju grada Varaždina.

Slika 2. Drvene daske na dnu jame (L. Bekić).

Fig. 2. Wooden planks at the bottom of the pit (L. Bekić)

Slika 3. Terenska operacija vađenja drvenih dasaka (L. Bekić).

Fig. 3. Field operation to remove wooden planks (L. Bekić)

Slika 4. Drveni pod od dasaka nakon dugog procesa konzerviranja (A. Jelić).

Fig. 4. Wooden plank floor after a long conservation process (A. Jelić)

Utezi

Najzanimljiviji su predmeti vezani uz tkanje i pređenje vune. Tri međusobno slična piramidalna utega pronađena su na drvenom podu. Jedan od njih na sebi ima oznaku u vidu jedne šire okrugle udubine na sredini vrha. Oznake na vrhu piramidalnih utega česta su pojava. Ponekad su to crte, križevi, točkasta udubina ili više njih itd. Oznake u vidu jedne udubine na sredini utega pronađene su na nalazištu Győr-Ménfőcsanak i Nové Košarišská (Đurković 2015: fig. 5, fig. 6: 3), a kod nas u Požeškoj kotlini na čak 11 primjeraka (Kramberger 2017: sl. 25, 50). Značenje tih oznaka

nije razriješeno, a tumače se kao oznake proizvođača i težine, vlasnički znakovi, simbolične oznake ili praktične oznake za postavljanje u određen niz na tkalačkom stanu (Đurković 2015: 94; Sekelj Ivančan & Karavidović 2016: 203).

Nalazi više piramidalnih utega u nizu u literaturi se obično tumače kao ostatci tkalačkih stanova. Važna usporedba za nalaz s Brezja VI nalazi se razmjerno blizu. Istočnije od Varaždina, u blizini rijeke Drave, na nalazištu Virje-Sušine, također je pronađen jamski objekt s tragovima tkalačkog stana (Sekelj Ivančan & Karavidović 2016). Pravokutni objekt dimenzija je 4 x 6,6 metara i dubine nešto manje od metar. U njemu je pronađeno 36 glinenih utega, od kojih dvadesetak jedan do drugoga, u nizu nešto duljem od metra (Sekelj Ivančan & Karavidović 2016: 174–175). Ovaj nalaz, interpretiran kao ostatak tkalačkog stana, datira se u mlađe željezno doba. Iz starijeg željeznog doba, na Turskoj kosi kod Topuskog, otkriveni su ostaci tkalačkog stana u vidu niza od desetak (?) piramidalnih utega (Čučković 2004: 190, Sl. 9, 194). S obzirom na dužinu niza od tri metra, to je otprilike i veličina tkalačkog stana. Pretpostavljene dimenzije mogu biti još i veće, pa je tako u ukopanom objektu na nalazištu Hafnerbach pronađeno preko 50 piramidalnih utega u nizu koji tvori čak četiri metra (Grömer 2013: fig. 3:16, 50). S obzirom da je u objektu SJ 14 na Brezju nađeno malo piramidalnih utega ne može se reći koliko je potencijalni tkalački stan bio velik, ali ukupna dimenzija objekta ukazuje da nije mogao biti duži od 160 cm, što znači da su se na njemu mogli izrađivati samo uži komadi tkanine.

Još su dva piramidalna utega pronađena na ovom nalazištu (T. 4: 20, 22). Oba su se nalazila u pretpostavljenom stambenom objektu SJ 3. S obzirom na sličnost s onim pronađenima u radionici, mogli su biti i dio nekadašnjeg seta, ili pak drugog tkalačkog stana u ovom malom naselju.

Pršljeni

Što se tiče pređenja vune, na nalazištu Brezje pronađena su tri glinena pršljena, različitih veličina, oblika i ukrasa. Sva tri su konični, u obliku krnjeg stošca, s time da jedan ima izvedenu rupu, tj. udubljenje unutar šireg dijela (T. 4: 24). Jedan nosi ukras kosih crta koje podsjećaju na zvjezdasti ukras (T. 4: 21), a druga dva imaju ukras s nizovima od po tri usporedne crtice (T. 2: 9; T. 4: 24). Pršljen sa sličnim zvjezdastim motivom pronađen je na obližnjem stariježeljeznodobnom nalazištu Sigetec (Šimek 2004: 88, sl.7) te Zbela-va-Pod lipom (Kovačević 2008: T.6:

4). U isto doba slični ukrasi na pršljenima (usporedne crtice i zvjezdasti ukrasi) korišteni su u Donjoj Austriji na nalazištu Statzendorf (Grömer 2013: fig. 3:10, 42) te nekropoli starijeg željeznog doba u Hallstattu (Belanová-Štolcová & Grömer 2015: fig. 3.4). Donekle sličan zvjezdasti uzorak primjećuje se na pršljenu iz halštatskodobnog nalazišta Lisičjih jama kod Požege (Kramberger 2017: sl. 13: 3).

Ostala keramika

U zasipu radionice SJ 14 pronađena je cjelovita posuda - lonac, sa polumjesečastim drškama (T. 1: 4). Drške su neobične, jer su postavljene ukošo, neravnomjerno, a na sebi imaju po četiri okrugla udubljenja (Sl. 5). Za to nema izravnih analogija, mada su polumjesečaste drške ravnomjernog oblika česte u ovom razdoblju. U jami se pronašao i ulomak većeg lonca koji na sebi također ima polumjesečastu dršku (T.1: 2). Ovakve drške pronalaze se i na brojnim drugim nalazištima starijeg željeznog doba kao Kaptol - Čemernica (Potrebica & Rakvin 2019: T. 9:4). Osim toga, pronađeni su i drugi ulomci keramičkih posuda. Tako se tu izdvaja ulomak ramena velikog lonca s većim bradavičastim ispupčenjem (T. 1: 1). Slični lonac, ali s bradavičastim ispupčenjem u paru, pronađen je u halštatskom grobu na nalazištu Statzendorf (Grömer 2013: fig. 3: 10, 42). Ulomak ramena manjeg lonca (T. 1: 3) na sebi ima ukras paralelnih uskih kanelura. Sličan je pronađen i na nalazištu Torčec - Međuriče (Kovačević 2009: T. 1: 8). Keramički nalazi iz jame SJ 14 istovremeni su s nalazima iz ostalih jama na nalazištu koje su pripisane halštatskom dobu.

U stambenom objektu SJ 3 zastupljeni su tipološki elementi poput polumjesečaste drške (T. 3: 15), reljefnog vodoravnog rebra sa zarezanim utorima (T. 3: 13) i vodoravne pločaste drške (T. 3: 14) što je zabilježeno i na nalazištu Kaptol - Čemernica iz starijeg željeznog doba (Potrebica & Rakvin 2019: T. 9: 4, 7, 10). U istom objektu su i posude ravnog oboda, s dvostrukim

Slika 5. Lonac s neobičnim drškama iz objekta SJ 14 (L. Bekić).

Fig. 5. Pot from object SU 14 (L. Bekić)

bradavičastim drškama (T. 3: 10, 11). Duboka zdjela zaravnatog vrha oboda (T. 3: 12) pronalazi se i na drugim nalazištima iz starijeg željeznog doba, poput zdjele iz groba u nalazištu Statzendorfu (Grömer 2013: fig. 3: 10, 42). Najgrublje je izrade manja čaša (T. 4: 19), uspravnog tijela i oboda. Ovakve grube čaše, ali uglavnom nešto veće i ponekad s uspravnom ručkom na tijelu, često se nalaze u repertoaru stariježeljeznodobnih nalazišta u Podravini. Jedna takva cjelovita čaša nađena je na nalazištu Šemovec-Šarnjak (Bekić & Percan 2006: 144).

Osim tih posuda grublje fature, u objektu SJ 3 zastupljeni su i fino izrađene posude, pročišćene gline i glačane površine (T. 3: 16–18). Zdjela tanjih stijenki, s blago zatvorenim obodom (T. 3: 15) nalikuje zdjeli iz tumula na Čemernici (Potrebica & Rakvin 2019: T. 9: 2), a slične su pronađene u većem broju i na nalazištima Zbelava-Pod lipom (Kovačević 2008: T. 2: 7, T. 4: 10, T. 8: 5, T. 10: 6). Ovakve široke i plitke zdjele sa zatvorenim obodom pronalaze se i na drugim istovremenim nalazištima poput Stične (Teržan 2014: sl. 25. 6: 9).

Manjoj zdjelici glačane površine nismo pronašli izravne paralele, ali način ukrašavanja nizom uboda nije nepoznat u kasnohalštatskom razdoblju, pa se može vidjeti na brojnim fino izrađenim posudama u grobovima Novog Mesta (Knez 1986: T. 11: 24, T. 25: 22; T. 26: 18 itd.).

U objektu SJ 114 pronađena je veća posuda ravnog oboda sa reljefnim rebrom ukrašenim kružnim otiscima prstiju, što je tradicija ukrašavanja još iz kasnog brončanog doba, ali se nastavlja i u starije željezno doba. Brojne takve ukrase nalazimo na najbližim nalazištima poput Zbelava-Pod lipom (Kovačević 2008: T. 2: 2; T. 3: 9; T. 8: 1), Škarnik-Gradec (Bekić 2006: 268, T. 1: 5), Gradišće-Matušini (Bekić 2006: 258, T. 1: 2) ili Torčec-Međuriče (Kovačević 2009: T. 6: 4).

Zanimljivi predmet je ostatak prijenosnog ognjišta (T. 5: 31) iz jame SJ 117. Prijenosna ognjišta koja su imala velike rupe na plohi za zagrijavanje poznata su s nalazišta stariježeljeznodobne skupine Martijanec-Kaptol. Pronalaze se na brojnim nalazištima tog doba u okolici Varaždina kao na primjer Matušini-Gradišće, Škarnik-Gradec (Bekić 2006: 258, T. 1: 7; 268, T. 1: 2, 3), a rekonstruirani primjerak s nalazišta Sveti Petar Ludbreški posebno je ilustrativan (Šimek 2004: sl. 15, 100).

Ni drška u obliku okruglog prstena (T. 6: 39) nije čest nalaz. Najbližu usporedbu može se pronaći na nalazištu Kučar u Sloveniji. Autori ovaj ukras pripisuju mlađehalštatskom (Ha D) izričaju (Grahek & Kovač 2020: 445, T. 6: 13; T. 7: 8).

Kao posebne nalaze, valja izdvojiti dvije staklene perle pronađene u poluzemnici SJ 3 (Sl. 6).³ Veća je zelenkaste boje (PN 27), a manja je plave boje, s umetcima koje nalikuju očima (PN 28). Najbliži nalaz okaste perle je nalazište Zbelava-Pod lipom. Ondje je pronađeno nekoliko perli iz halštatskog doba, od kojih dvije okaste, i tri plave boje (Kovačević 2008: Sl. 10, T. 8: 6). Ove perle autor navodi među datacijskim elementima kasnohalštatskog doba (Kovačević 2008: 57, 61, 62). Velik broj neukrašenih ali i okastih stak-

3 Perle su sačuvane samo polovično te su im nedostajuće polovice restaurirane.

Slika 6. Restaurirane staklene perle (PN 28 i 27) iz objekta SJ 3 na Brezju 6 (L. Bekić).

Fig. 6. Restored glass beads (SF 28 and 27) from object SU 3 at Brezje VI (L. Bekić)

lenih perli pronađen je u nekropoli kasnohalštatskog doba na Kapiteljskoj njivi u Novom mestu u Sloveniji. Okastoj perli posebno je nalik najveća perla iz ogrlice pronađene u grobu II/19, koja je istog tona plave boje i s očima u dva niza (Knez 1986: 59). Takve perle s dva reda očiju uglavnom se datiraju najranije oko 500 g. pr. Kr., u doba Ha D3, a češće se javljaju kasnije, u doba Lt A (Kunter 1997: 44).

Za dataciju drvenih dasaka korištene su mrvice ugljena koje su izravno nađene na daskama. Bilo ih je malo, ali dovoljno za izradu AMS 14c analize. Analiza je provedena u laboratoriju u Erlangenu u Njemačkoj. Uzorku imenovanom ERL 12796 izmjerena je starost 2535 ± 55 BP. To bi kalibrirano predstavljalo 7. st. pr. Kr., odnosno točnije, 666 ± 102 CalBC. Za potvrdu starosti stariježeljeznodobnog horizonta na nalazištu napravljena je još jedna analiza ali u drugom laboratoriju. Uzorak drvenog ugljena iz objekta SJ 3 analiziran je u laboratoriju u Groeninegenu. Uzorku imenovanom GRA 40925 izmjerena je apsolutna starost 2470 ± 35 BP. To bi kalibrirano predstavljalo 7. st. pr. Kr., odnosno točnije, 617 ± 105 CalBC. Prema tome, ovo naselje pripada dobu Hallstatt C1 i C2. Međutim, pojedini pokretni nalazi, posebice perle, ukazuju i na nešto kasnije doba, odnosno razdoblje Hallstatt D.

Zaključak

Sve opisano upućuje na to da drvene daske u jami SJ 14 na Brezju VI predstavljaju ostatke tkalačke radionice. Nešto dublji ukop i drveni pod služili su za postavljanje drvene konstrukcije tkalačkog stana. Dodatan dokaz tome su i tri piramidalna utega na drvenom podu, uz značajan nedostatak bilo kakvih drugih nalaza na podu. Poznato je kako su u željeznom dobu u Skandinaviji poluzemunički objekti dimenzija oko 2 x 2 metra ponekad bili popločani drvenim daskama (Price 2015: 258). Oni se pripisuju radioničkim ili općenito pomoćnim objektima u naseljima. Zanimljivo je i da je jedna strana objekta SJ 14 na Brezju gotovo okomito ukopana, što je već primijećeno na nalazištu jame s piramidalnim utezima koja se određuje kao položaj tkalačkog stana na položaju Virje-Sušine (Sekelj Ivančan & Karavidović 2016: 197).

Dodatni uvid u tekstilnu djelatnost halštatskog naselja na Brezju VI čine i nalazi glinenih pršljenova. Oni su pronađeni i u zasipu "radionice" SJ 14 i u stambenom objektu SJ 3. S obzirom na njihove različite dimenzije i težine, očito su služili za izradu finijih i grubljih niti vune ili lana. Ovaj posao svakako je prethodio samom tkanju i ukazuje da se u naselju obavljao čitav proces izrade odjeće.

Ta radionica s tkalačkim stanom mogla je pripadati stanovnicima iz potencijalnog poluzemuničkog objekta SJ 3, koji se na osnovu C14 analiza i keramičkih nalaza može datirati u gotovo isto vrijeme. S obzirom na stratigrafsku situaciju koja je otkrivena, čini se da je tkalački stan iz nekog razloga bio oštećen, jer su na drvenom podu pronađena samo tri utega. Debeli sloj žute zemlje s pijeskom očito je u jednom događaju zatrpao veći dio jame SJ 14, a tom prilikom se tu našla i cjelovita posuda s polumjesečastim ručkama. Moguće je to bila poplava obližnje Plitvice ili jače nevrijeme koje je u ovu duboku jamu nanijelo značajnu i jednoličnu količinu pijeska i ilovače. Činjenica da na drvenom podu nema ostataka samog tkalačkog stana i ostalih utega može se opravdati time da su stanovnici naprosto izvukli drveni tkalački stan iz blata djelomično zatrpanog objekta i premjestili ga drugamo. Tri utega i cjelovita posuda ostali su ležati u zasipu. Nakon naglog zatrpavanja otprilike tri četvrtine objekta "radionice", preostala četvrtina zatrpavana je poput obične otpadne jame, što ukazuje tamnosmeđa boje zapune, mrvice ugljena i brojniji keramički ulomci.

Pitanje datacije ovih objekata nije do kraja razjašnjeno, jer obje C14 analize upućuju na otprilike 7. st. pr. Kr. (mada s velikim odstupanjem), dok jedan dio pokretnih nalaza ukazuje na nešto kasnije doba. U svakom slučaju riječ je o razdoblju Hallstat C2 ili D, jer velika većina pokretnih nalaza ne upućuje na ranolatensko razdoblje. Naselje na Brezju VI time se dovodi u vezu s istodobnim naseljima Zbelava-Pod lipom i Šemovec-Šarnjak, koji se nalaze u samoj blizini, koji kilometar nizvodnije niz tok rijeke Plitvice.

Prvotno naglo zatrpavanje drvenog poda uslijed neke poplave pridonijelo je očuvanju drvenog daščanog poda, postolja tkalačkog stana. Ovaj nalaz, mada nije jedinstven u svijetu, do sada nije bio zabilježen u hrvatskoj arheologiji. Njegovo uspješno restauriranje u zadarskom centru također predstavlja jedan od većih uspjeha na inače rijetkim prapovijesnim drvenim nalazima u našoj zemlji.

Summary

Discovery of a pit structure with wood plank floor from the Early Iron Age at Brezje VI near Varaždin

During the rescue archaeological excavations in the area of the Brezje VI site near Varaždin, over 150 archaeological pit structures from various periods were found. Although most of the pits belong to the Eneolithic period, fourteen pits belong to the Early Iron Age. Pit structure SU 14 stands out in particular, in which well-preserved wooden planks floor and pyramidal clay weights were found. Given the proximity of the river, a favourable environment at the bottom of this pit helped preserve the planks to this day. The planks were transferred to the restoration workshop of the International Centre for Underwater Archaeology in Zadar, where they were successfully preserved, and are now in the City Museum in Varaždin. Based on the analogies of the pit structures with wooden floors and those with rows of pyramidal weights, it can be assumed that this is a structure in which a loom was located.

The precise dating of these pits remains uncertain, as pottery finds from the site and C14 analyses of charcoal from the planks in pit SU 14 suggest a date around the 7th century BC, whereas other finds point to a slightly later period.

Numerous fragments of Early Iron Age pottery, clay spindle whorls, pyramidal loom weights and two glass beads were found in nearby objects. In any case, the settlement at Brezje IV existed in the Hallstatt C2 or D period, because the vast majority of finds do not indicate the early La Tène period. The settlement at Brezje VI is thus linked to the contemporaneous settlements of Zbelava - Pod lipom and Šemovec - Šarnjak, which are located in the immediate vicinity, a few kilometres downstream along the Plitvice River. The initial sudden burial of the structure SU 14, probably due to a flood, contributed to the preservation of the wooden plank floor, the base of the loom, which offered a rare discovery in our archaeology.

LITERATURA

Bekić 2006

L. Bekić, *Zaštitna arheologija u okolici Varaždina/Rescue archaeology in the Varaždin environs*, Zagreb, 2006.

Bekić & Čimin 2008

L. Bekić & R. Čimin, *Varaždin – “Brezje VI.”*, *Hrvatski arheološki godišnjak* 5/2008, Zagreb 2008 [2009], 199–201.

Bekić & Vujević 2020

L. Bekić & D. Vujević, *“Lasinjska kultura na Brezju kod Varaždina/Lasinja culture at Brezje near Varaždin”*, in: M. Cifrak; N. Hohnjec (eds.), *Homo Universalis, zbornik radova posvećen Zorku Markoviću povodom 65. obljetnice života, Zbornik Instituta za arheologiju*, Vol. 15, Zagreb, 2020, 195–226.

Bekić & Percan 2006

L. Bekić & T. Percan, *“Šemovec-Šarnjak”*, *Hrvatski arheološki godišnjak* 3, Zagreb, 2006, 143–144.

Čučković 2004

L. Čučković, *“Kolapijani”*, in: D. Balen Letunić (ed.), *Ratnici na razmeđu istoka i zapada. Starije željezno doba u kontinentalnoj Hrvatskoj*, Zagreb, 2004, 173–209.

Đurković 2015

É. Đurković, *“Weaving-related finds from the Early Iron Age settlement at Győr-Ménfőcsanak (Hungary)”*, in: I. Szathmári, G. Ilon, G. (eds.), *An der Grenze der Bronze-und Eisenzeit. Festschrift für T. Kemenczei*. Budapest, 2015, 81–95.

Grahek & Kovač 2020

L. Grahek & O. Kovač, *“Podzemelj – železnodobno središče v Beli krajini”*, *Arheološki vestnik* 71, Ljubljana, 2020, 435–467.

Grömer 2013

K. Grömer, *“Discovering the People behind the Textiles: Iron Age Textile Producers and their Products in Austria”*, in: M. Gleba & J. Pászttókai-Szeöke (eds.), *Making Textiles in pre-Roman and Roman Times*, Oxford, 2013, 30–59.

Gruber 2011

H. Gruber, *“Die mittlere und späte Bronzezeit (Stufen Bz B–D)”*, in: *Oberösterreich – Entwicklung und Fortschritte der Forschung 1990 – 2010, Fines Transire Jahrgang* 20, Rahn/Westf., 2011, 253–266.

Kovačević 2008

S. Kovačević, *“Osvrt na strukturu i keramičku proizvodnju kasnohalštatskog naselja u Zbelavi kod Varaždina”*, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu* 25, Zagreb, 2008, 47–80.

Kovačević 2009

S. Kovačević, *“Torčec-Međuriče – prilog poznavanju materijalne kulture halštatskih naselja u koprivničkoj Podravini”*, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu* 26, Zagreb, 2009, 45–78.

Knez 1986

Z. Knez, *Novo mesto I, Halštatski grobovi*, Novo Mesto, 1986.

Kramberger 2017

J. K. Kramberger, *Pribor za izradu tekstila u starijem željeznom dobu na prostoru Požeške kotline*, (magistarski rad), Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2017.

Kunter 1997

K. Kunter, "Die frühlatenezeitlichen Schichtaugenperlen in der Schweiz? Überlegungen zu einer Fundstücke im Westlichen Mitteleuropa", in: U. Freeden, A. Wiczorek (eds.), *Perlen, Archaeologie, Techniken, Analysen*, Bonn, 1997, 43–53.

Potrebica & Rakvin 2019

H. Potrebica & M. Rakvin, "Tumul IV na groblju Kaptol-Čemernica-revizijsko istraživanje", *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, Vol. 52 No. 1, Zagreb, 2019, 31–81.

Price 2015

D. Price, *Ancient Scandinavia: An Archaeological History from the First Humans to the Vikings*, Oxford, 2015.

Sekelj Ivančan & Karavidović 2016

T. Sekelj Ivančan & T. Karavidović, "Tkalački stan iz Virja", *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu* 33, Zagreb, 2016, 171–235.

Šimek 2004

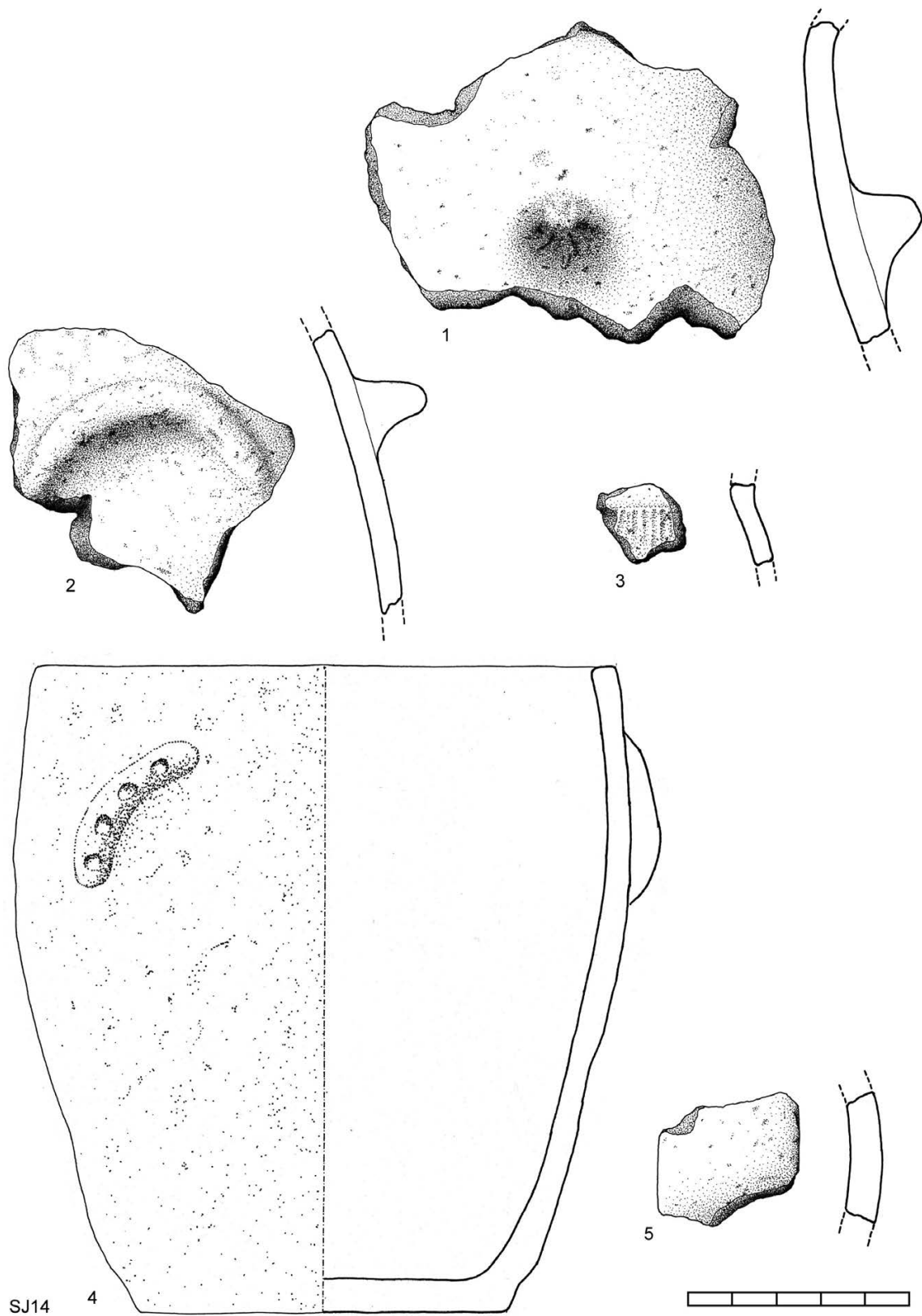
M. Šimek, "Grupa Martijanec – Kaptol", in: D. Balen Letunić (ed.), *Ratnici na razmeđu istoka i zapada. Starije željezno doba u kontinentalnoj Hrvatskoj*, Zagreb, 2004, 160–172.

Belanová-Štolcová & Grömer 2015

T. Belanová-Štolcová & K. Grömer, "Loom-weights, Spindles and Textiles—Textile Production in Central Europe from the Bronze Age to the Iron Age, North European Symposium for Archaeological Textiles X, Oxford, 2015, 9–21.

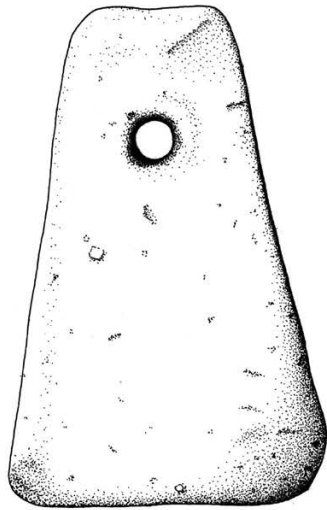
Teržan 2014

B. Teržan, "Stična", in: B. Teržan, M. Črešnar (eds.), *Absolutno datiranje bronaste in železne dobe na Slovenskem*, Ljubljana, 2014, 451–462.

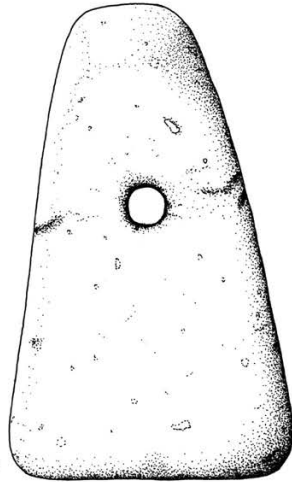
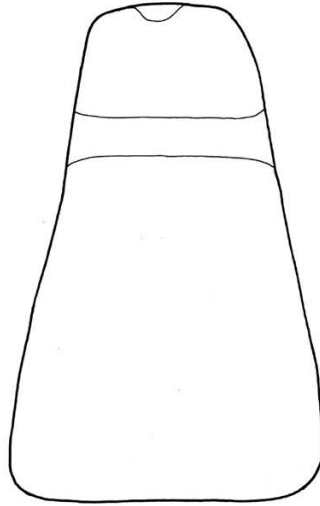

1. Nalazi iz SJ 14, Varaždin - Brezje VI (M. Martinec)

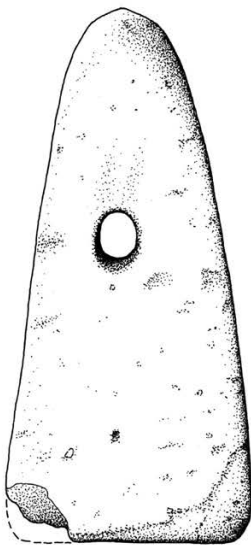
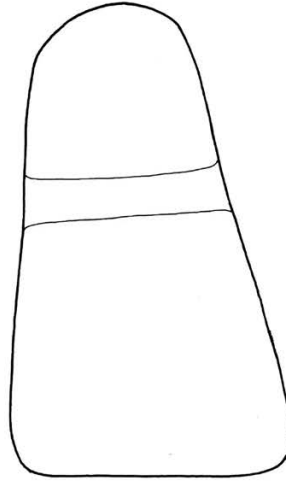
1. Finds from SJ 14, Varaždin - Brezje VI (M. Martinec)

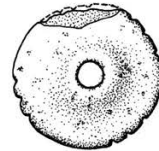
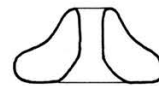
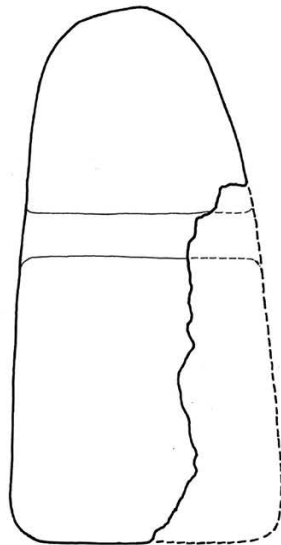
6

7

8

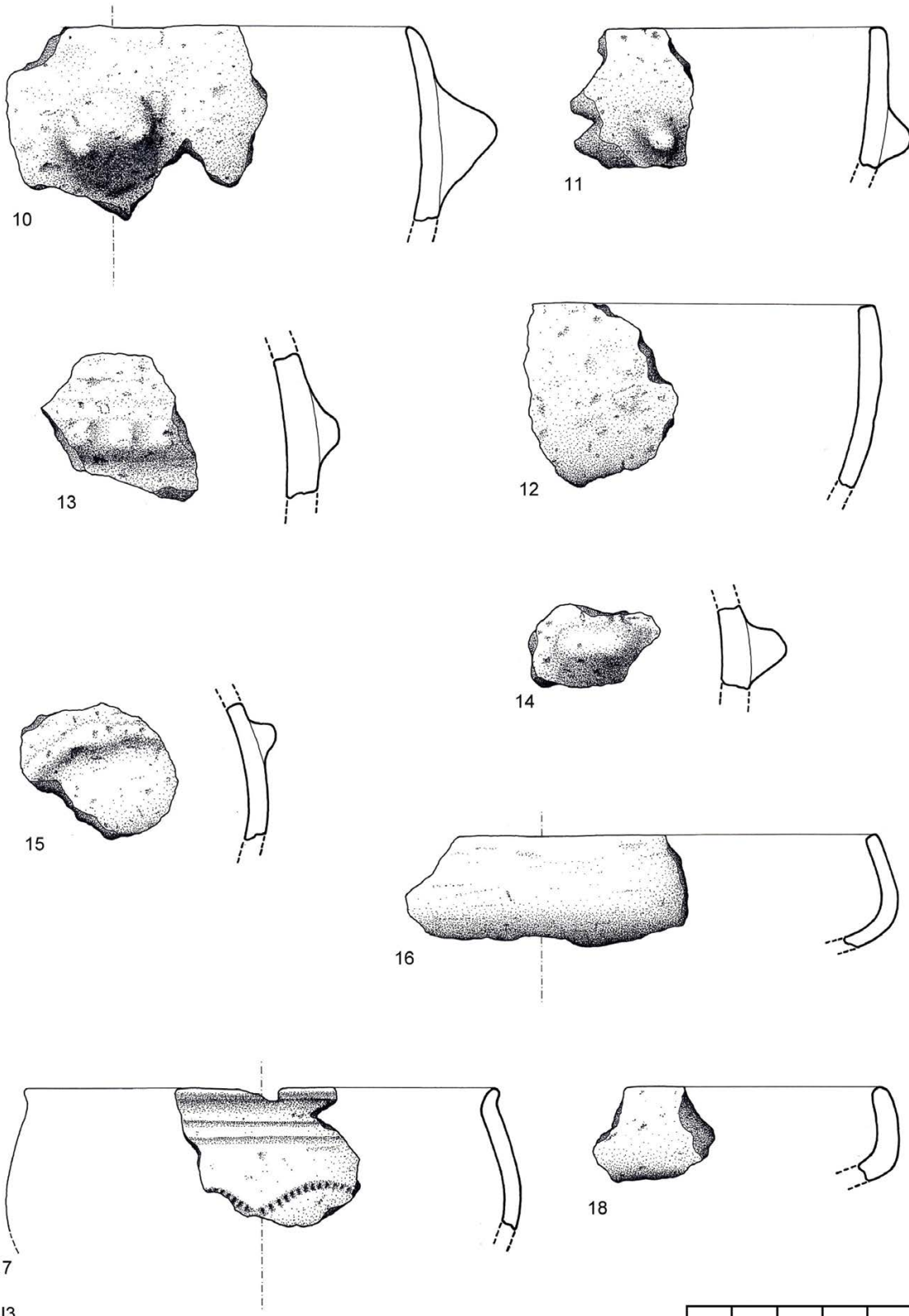
9

SJ14

2. Nalazi iz SJ 14, Varaždin - Brezje VI (M. Martinec)

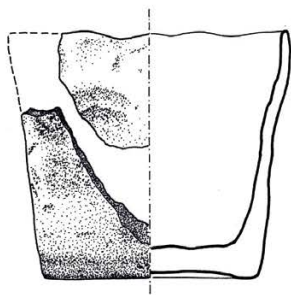
2. Finds from SJ 14, Varaždin - Brezje VI (M. Martinec)

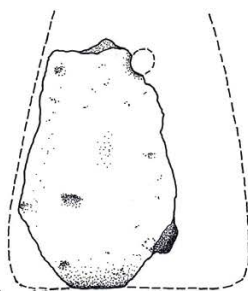
SJ3

3. Nalazi iz SJ 3, Varaždin - Brezje VI (M. Martinec)

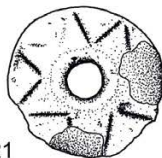
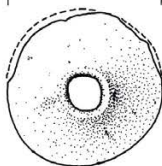
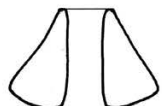
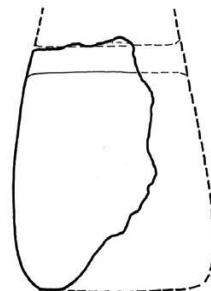
3. Finds from SJ 3, Varaždin - Brezje VI (M. Martinec)

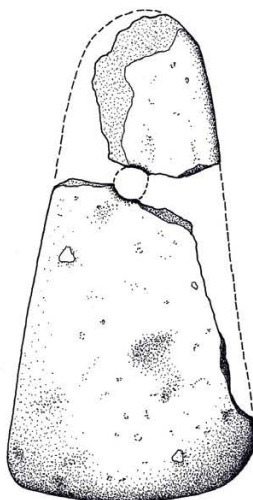
19

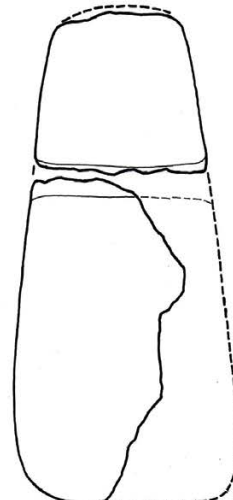
20

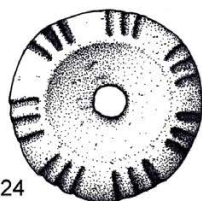
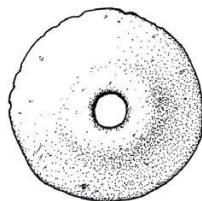
21

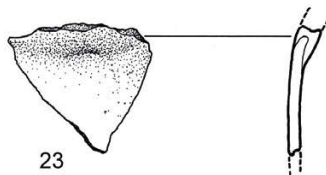
22

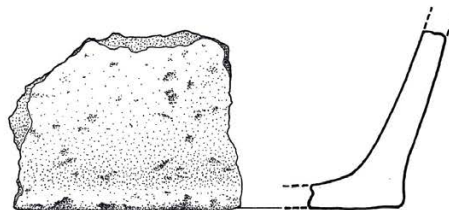
SJ3

24

23

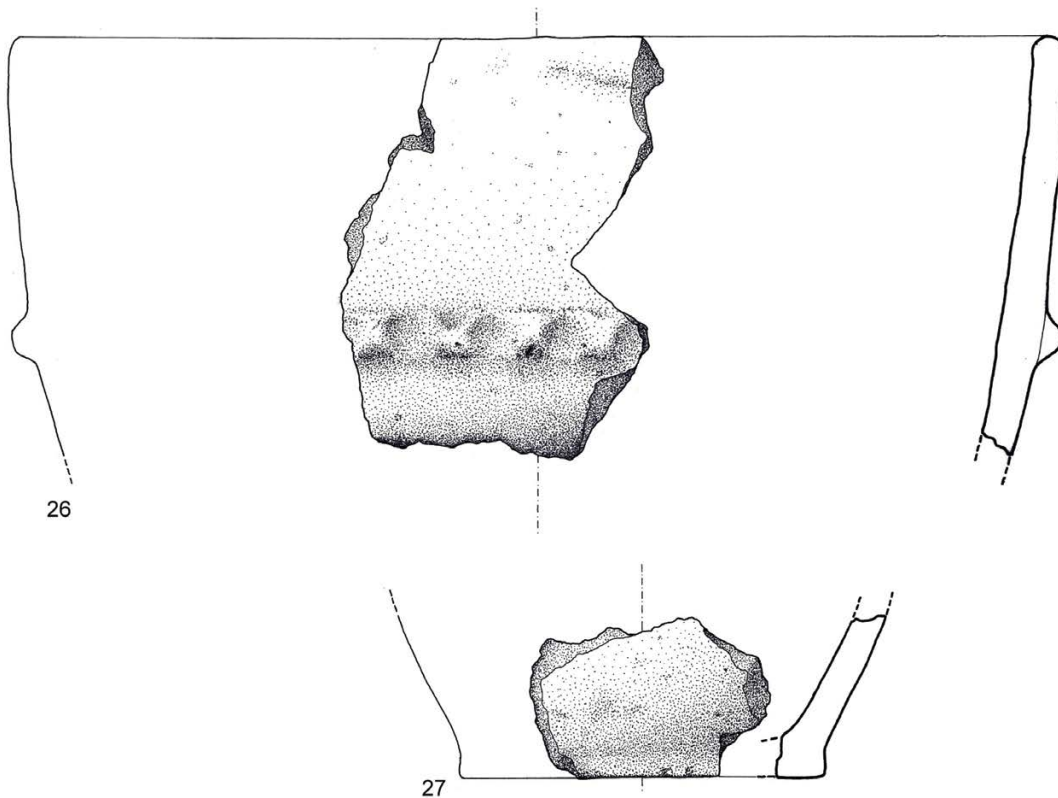
25

SJ150

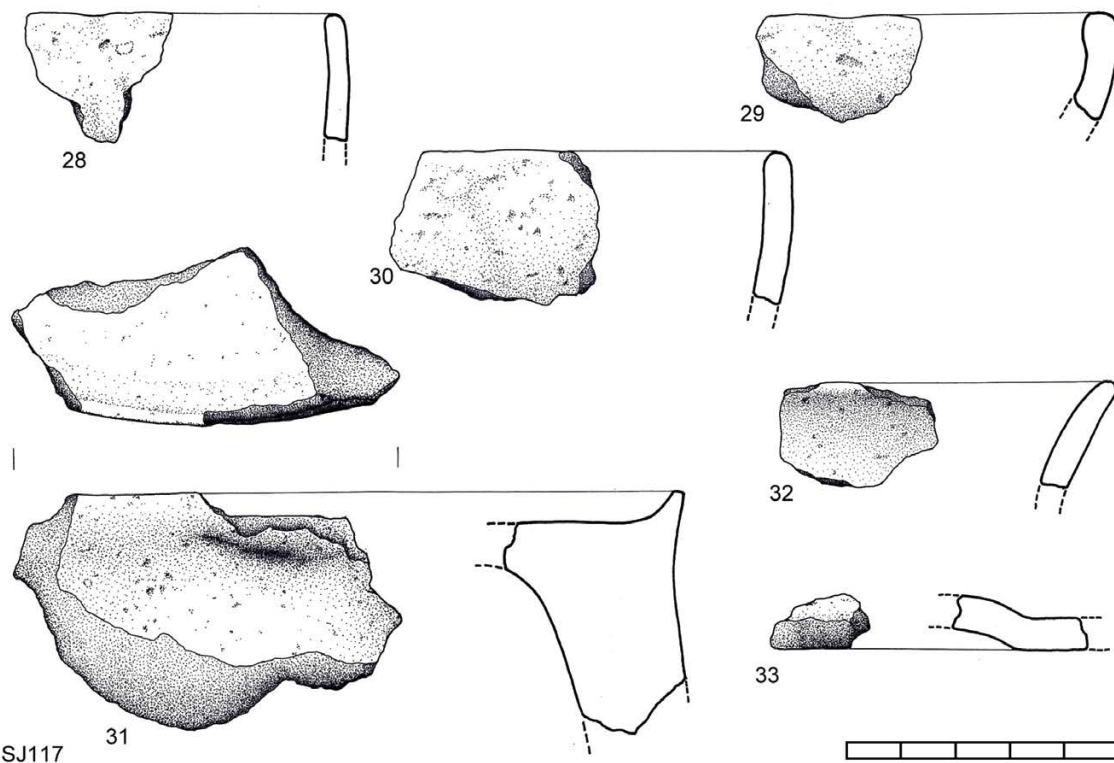

4. Nalazi iz SJ 3 / SJ 150, Varaždin - Brezje VI (M. Martinec)

4. Finds from SJ 3 / SJ 150, Varaždin - Brezje VI (M. Martinec)

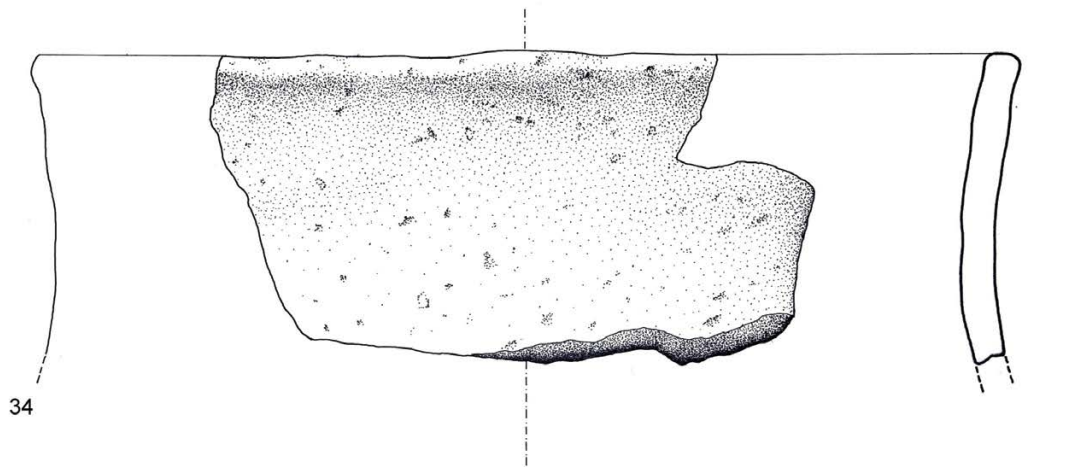
SJ114

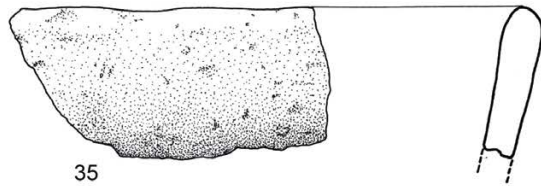
SJ117

5. Nalazi iz SJ 114 / SJ 117, Varaždin - Brezje VI (M. Martinec)

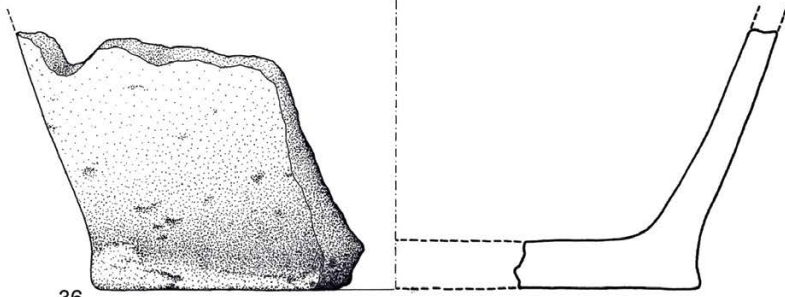
5. Finds from SJ 114 / SJ 117, Varaždin - Brezje VI (M. Martinec)

34

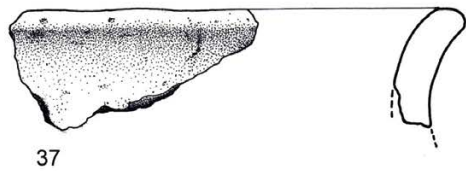

35

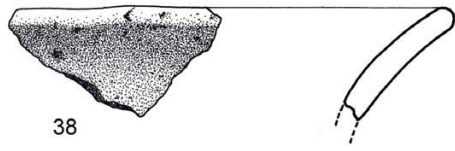

36

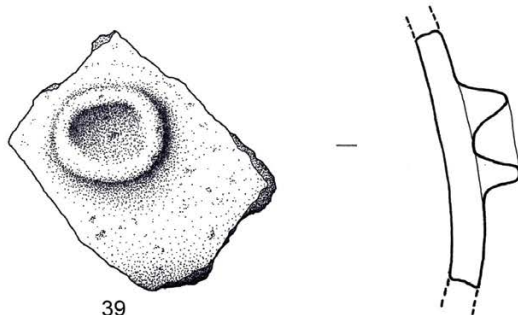
SJ146

37

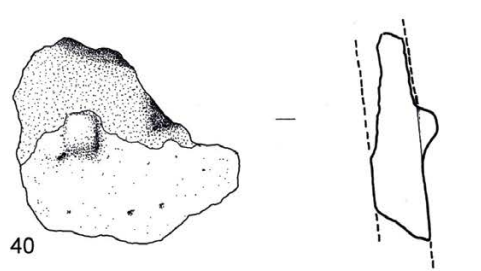

38

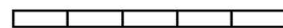

39

SJ78

40

6. Nalazi iz SJ 146 / SJ 78, Varaždin - Brezje VI (M. Martinec)

6. Finds from SJ 146 / SJ 78, Varaždin - Brezje VI (M. Martinec)

T.6:34

T.1:1

T.3:10

T.6:39

T.3:11

T.3:16

T.3:18

T.2:7

T.2:6

T.4:24

7. Izbor halštatskih nalaza s nalazišta Varaždin - Brezje VI (L. Bekić)

7. Selection of Hallstatt age finds from the Varaždin - Brezje VI site (L. Bekić)